

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Навчально-науковий інститут культури і мистецтв
Кафедра ОТМ, музикознавства та культурології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор навчально-наукового
інституту культури і мистецтв
О.А. Устименко-Косорич
«31» серпня 2021 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО**

Галузь знань 08 Право
Спеціальність 081 Право
Освітньо-професійна програма Право

Перший рівень вищої освіти

Мова навчання українська

Погоджено науково-методичною
комісією НН інституту культури і
мистецтв «31» серпня 2021 р.

Голова Руденко О.Ф.

Суми – 2021

Розробник:

Д. В. Будянський, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри образотворчого мистецтва, музикознавства та культурології

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри образотворчого мистецтва, музикознавства та культурології

Протокол № 13 від «24» червня 2021 р.

Завідувач кафедри:

О. К. Зав'ялова, доктор мистецтвознавства,
професор _____

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 4		Обов'язкова
		Рік підготовки:
Загальна кількість годин – 120	Бакалавр	1-й
		Семестр
		1-й
		Лекції
		20 год.
		Практичні, семінарські
		24 год.
		Лабораторні
		-
		Самостійна робота
74 год.		
Консультації:		
2 год.		
Вид контролю: залік		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Ораторське мистецтво» є: розвиток риторичної особистості майбутніх правників, удосконалення комунікативних умінь студентів, формування в них основ майстерності публічного мовлення.

Завдання дисципліни: Основні завдання вивчення дисципліни «Риторика»: ознайомлення з історією й практикою публічного мовлення, особливостями мовленнєвої поведінки промовця; формування умінь складання текстів промов різних жанрів; ознайомлення з практичними прийомами організації ефективного публічного мовлення та можливостями їхнього застосування; виховування потреб у постійному вдосконаленні власного монологічного та діалогічного мовлення.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою **загальних компетентностей**:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство.

ЗК 14. Цінування та повага різноманітності і мультикультурності

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою **спеціальних компетентностей**:

СК 2. Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів.

СК 3. Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.

СК 12. Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-професійною програмою **інтегральної компетентності**, а саме: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

4.1. Критерії оцінювання видів роботи для поточного контролю

Під час оцінювання результатів навчання застосовується накопичувальна бально-рейтингова система, що передбачає оцінювання якості виконання здобувачами вищої освіти всіх видів аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності, спрямованих на опанування навчального матеріалу шляхом поточного та підсумкового контролю.

Система оцінювання курсу реалізується згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти під час відвідування лекцій, участі у семінарах та виконання інших видів роботи.

Поточний контроль складається з таких компонентів:

- **60 балів:** аудиторна робота: на семінарських заняттях – підготовка доповідей і виступ в аудиторії у вигляді усних відповідей, участь в обговоренні семінарських питань / дискусіях, виконання практичних завдань, виконання завдань тестового контролю; участь у роботі малих груп, демонстрація навичок soft skills; активна участь у лекційному занятті враховується при виставленні оцінки за відповідну тему;

- **40 балів:** опрацювання теоретичного матеріалу, виконання індивідуальних завдань, підготовка промов на актуальні теми.

Разом – **100 балів.**

В Університеті передбачено можливість перезарахування результатів неформальної та/або інформальної освіти відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка (<https://sspu.edu.ua/universytet/edusci/normatyvno-pravova-baza>).

Перезарахування результатів здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених освітньою програмою.

Перезарахуванню можуть підлягати результати навчання отримані шляхом неформальної та/або інформальної освіти, що за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як навчальній дисципліні в цілому, так і її окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, які передбачені цією робочою програмою.

Оцінювання результатів аудиторної роботи здійснюється за наступними критеріями

БАЛЛИ	ПОЯСНЕННЯ
5	Здобувач вищої освіти відповідає на всі питання семінарського заняття, розкриває зміст загальнотеоретичних категорій, що підлягають засвоєнню при вивченні теми; визначає та правильно інтерпретує правові закономірності (зв'язки правових явищ); виконує всі завдання, може правильно визначати спільні та відмінні риси понять, які складають предмет порівняльного аналізу; висловлює і обґрунтовує власну думку щодо предмету заняття, наводить аргументи на її підтвердження, що ґрунтуються на системному знанні теоретичних положень і юридичної практики. Під час заняття продемонстрована активність та ініціативність.
4	Здобувач вищої освіти відповідає на всі питання семінарського заняття, розкриває зміст загальнотеоретичних категорій, що підлягають засвоєнню при вивченні теми; визначає та в цілому правильно інтерпретує правові закономірності (зв'язки правових явищ); виконує завдання, однак допускає неточності; може визначати спільні та відмінні риси понять, які складають предмет порівняльного аналізу; висловлює власну думку щодо предмету заняття, наводить аргументи на її підтвердження, що ґрунтуються на положеннях підручників і навчальних посібників, окремих прикладах з юридичної практики. Під час заняття продемонстрована ініціативність.
3	Здобувач вищої освіти дає відповіді на питання семінарського заняття, відтворює дефініції та пояснює зміст загальнотеоретичних категорій, що підлягають засвоєнню при вивченні теми; визначає, проте неточно інтерпретує правові закономірності (зв'язки правових явищ); завдання виконує з неістотними помилками; може визначати спільні та відмінні риси понять, які складають предмет порівняльного аналізу, допускаючи незначні помилки.
2	Здобувач вищої освіти дає відповіді на більшість питань семінарського заняття, відтворює дефініції загальнотеоретичних категорій, що підлягають засвоєнню при вивченні теми; лише визначає правові закономірності (зв'язки правових явищ); завдання виконує з неістотними помилками; не може визначати спільні та відмінні риси понять, які складають предмет порівняльного аналізу, називаючи при цьому їх ознаки.
1	Здобувач вищої освіти з труднощами виконує завдання, допускаючи змістовні помилки, невпевнено відтворює терміни і поняття, що розглядалися під час заняття.
0	Здобувач вищої освіти не готовий до заняття, не відповідає на питання, що винесені на розгляд. Відсутність на занятті.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання дисципліни «Ораторське мистецтво» можуть бути:

- усний контроль. Усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування. При індивідуальному опитуванні викладач ставить перед здобувачем вищої освіти декілька запитань, при фронтальному – серію логічно пов'язаних між собою питань перед усією аудиторією;

- письмовий контроль. Здійснюється за допомогою письмових робіт. Письмовий контроль відрізняється також глибиною діагностики (поверховий зріз чи ґрунтовний аналіз);

- підготовка доповідей, промов, презентацій тощо. Передбачає виконання здобувачами вищої освіти різних творчих проектів.

Засоби діагностики результатів навчання ґрунтуються на необхідності виявлення soft skills: критичне мислення, комплексне розв'язання проблем, оригінальність, креативність, міркування та створення ідей, комунікативні навички та навички самопрезентації.

Особлива увага при опануванні змісту навчальної дисципліни приділяється запобіганню порушенню академічної доброчесності та забезпечення довіри до результатів освітнього процесу та освітньої діяльності, розумінню здобувачами вищої освіти значення академічної доброчесності та наслідків недотримання її постулатів.

6. Програма навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни «Ораторське мистецтво» складається з одного модулю, в якому висвітлюється проблема розвитку ораторської майстерності майбутнього правника.

7. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

7.1. Тематичні розділи

Тема 1. Риторика як мистецтво й наука. Предмет риторики

Предмет риторики: історія, теорія, практика і техніка. Ритор як оратор і вчитель практичного красномовства. Основні розділи класичної риторики: інвенція, диспозиція, елокуція, меморія, акція. Зв'язок риторики з іншими науками.

Тема 2. Роди та види красномовства. Види та жанри ораторського мистецтва. Юридичне, політичне, академічне, релігійне, соціально-побутове та інші види сучасного красномовства. Аналіз промов видатних ораторів минулого і сьогодення.

Тема 3. Історія ораторського мистецтва.

Передумови формування красномовства у Стародавній Греції: епічна і лірична поезія. Принцип змагальності. Софісти. Ораторське мистецтво Корака і Тися. Горгій як видатний ритор. Судове красномовство у Стародавній Греції. Сократ як ритор. Внесок Платона у формування теорії і практики античної риторики. Життя і боротьба Демосфена – видатного політичного і судового оратора Стародавньої Греції. Аристотеля. Риторика Стародавнього Риму. Ораторське мистецтво Цицерона.

Розвиток ораторського мистецтва в Україні Риторика Київської Русі. Зразки дидактичного та панегіричного красномовства. Іван Вишенський як майстер полеміки. Риторика в Києво-Могилянській академії. Практичне спрямування риторичних курсів у Києво-Могилянській академії. Учення про ораторське мистецтво Феофана Прокоповича. Григорій Сковорода – майстер піітики та красномовства.

Тема 4. Красномовство у професійній діяльності правника.

Юридична риторика як складник професійної діяльності. Форми юридичного красномовства: судова промова, адвокатська промова, дискусія, дебати, полеміка. Публічна суперечка в діяльності правника. Суб'єкти суперечки: опонент, пропонент, аудиторія. Коректні та некоректні прийоми суперечки. Гумор у риторичному мистецтві

Тема 5. Видатні оратори сучасності.

Вивчення досвіду найяскравіших представників сучасного ораторського мистецтва України, Європи та США. Формула ораторської майстерності сучасного політика. Аналіз комунікативних якостей представників медіапростору: теле та рідомоведучих, блогерів, зірок естради та шоу-бізнесу.

Тема 6. Підготовка промови (інтенція, диспозиція).

Поняття про інвенцію як про перший розділ класичної теорії риторики. Фази інвенції: фаза вибору, фаза орієнтації, фаза заглиблення.

Основні закономірності риторики.

Методика вироблення концепції виступу. Моделювання аудиторії.

Стратегія і тактика виступу. Способи та етапи активізації аудиторії. Комунікативні ознаки мовлення. Умови і засоби встановлення контакту.

Сутність етапу диспозиції. Структура промови. Вступ. Підготовка основної частини промови. Виклад та аргументація.

Історична модель викладу предмета. Дедуктивний метод та його специфіка. Індуктивний метод викладу. Аналогічний метод. Стадійний метод. Концентричний метод. Аргументація як логічна частин диспозиції. Поняття тези та аргументу.

Висновки та їх різновиди: елегантний фінал, підсумковий доцільний фінал, типологічні висновки, апелювальні висновки.

Тема 7. Елементи художності та риторичні прийоми (елокуція).

Елокуція як вчення про стилі і вчення про фігури, в якому розкриваються закони мовного вираження предмета спілкування.

Види мисленневих операцій на етапі елокуції: актуалізація, категоризація, декомпозиція, контрастування, формування.

Фігуральність мови. Тропи. Фігури. Метофора. Метонімія. Параномазія. Риторичне запитання. Риторичне звертання. Риторичний оклик. Риторичне порівняння. Антономазія. Персоніфікація. Алгоритм. Іронія. Тавтологія. Фігури кількості. Період. Парцеляція. Еліпс.

Тема 8. Запам'ятовування та виголошення промови (меморія, акція).

Методи запам'ятовування тексту («римська кімната»). Мнемотехніка.

Акція як завершальний етап ораторської дії. Інтонавання. Логічні паузи та логічні наголоси. Паралінгвістичні засоби. Звучання промови.

Композиційні частини промови. Звернення, називання теми. Виклад промови, розповідь, опис, доказ, спростування, заклик. Висновки.

Образ оратора у риториці Давньої Греції і Давнього Риму. Зовнішній вигляд та поведінка сучасного оратора. Гностичні, перцептивні, соціально-комунікативні вміння, навички, знання мовця. Загальнопсихологічні вимоги до оратора: якість мислення, мовлення; вольові, емоційні, динамічні характеристики стилю діяльності мовця в аудиторії. Індивідуальний ораторський стиль.

Риторичний ідеал в античній риториці. Слов'янський риторичний ідеал. Основні вимоги до промовців в аспекті сучасного риторичного ідеалу.

Тема 9. Культура і техніка мовлення оратора.

Сутність поняття ораторська майстерність. Артистизм оратора. Техніка мовлення як вміння користуватись своїм голосом, дикцією, диханням.

Голос промовця. Резонатори, що задіяні при звукоутворенні. Властивості голосу. Вправи для вдосконалення голосу. Поставлений голос.

Дикція як чіткість вимови голосних і приголосних звуків. Типи дефектів мовлення. Фонетична і лексико-граматична недорозвиненість. Вправи на покращення дикції. Фонаційне дихання як основа красивого голосу.

Логіка мови. Закони логіки: закон тотожності, закон суперечності, закон виключення третього, закон достатньої підстави.

Тема 10. Сучасний етикет публічного мовлення.

Моральні цінності співрозмовників. Вимоги до комунікантів: правила для мовця, правила для слухача. Золоте правило риторики. Заповіді оратора.

Стратегії ораторського виступу. Стили взаємодії з аудиторією.

Мовний етикет сучасного промовця. Правила мовного етикету. Етикетні формули. Мистецтво звернення, подяки, компліменту.

Д. Корнеги, П. Сопер про прийоми ефективного ораторського виступу. Імідж педагога-оратора, його складові.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
Лекції		Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р	
Тема 1. Риторика як мистецтво й наука. Предмет риторики	11	2	2			7
Тема 2. Роди та види красномовства	11	2	2			7
Тема 3. Історія ораторського мистецтва.	11	2	2			7
Тема 4. Красномовство у професійній діяльності правника.	14	2	4			8
Тема 5. Видатні оратори сучасності.	11	2	2			7
Тема 6. Підготовка промови (інтенція, диспозиція).	11	2	2			7
Тема 7. Елементи художності та риторичні прийоми (елокуція).	11	2	2			7
Тема 8. Запам'ятовування та виголошення промови (меморія, акція).	12	2	2			8
Тема 9. Культура і техніка мовлення оратора.	12	2	2			8
Тема 10. Сучасний етикет публічного мовлення.	12	2	2			8
Усього годин	120	20	24		2	74

7.3. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1	Риторика як мистецтво й наука. Предмет риторики	2
2	Роди та види красномовства	2
3	Історія ораторського мистецтва.	2
4	Красномовство у професійній діяльності правника.	2
5.	Видатні оратори сучасності.	
6	Підготовка промови (інтенція, диспозиція).	2
7	Елементи художності та риторичні прийоми (елокуція).	2
8	Запам'ятовування та виголошення промови (меморія, акція).	2
9	Культура і техніка мовлення оратора.	2
10	Сучасний етикет публічного мовлення.	2
Разом		18

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Абрамович С.Д., Чікар'єв М.Ю. Риторика: навч. посібник. Львів: Світ, 2001. 240 с.
2. Будянський В.І, Будянський Д.В. Риторика – мистецтво красномовства. Навчальний посібник. – Суми: «Козацький вал», 2007. 119 с.
3. Корнегі Д. Как вырабатывать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично. М., 1989. 419 с.
4. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика. К.:2006
5. Правова риторика: навчальний посібник для студентів вузів / О. Б. Олійник. К. : Кондор, 2010. 166 с.
6. Прокопович Феофан. Філософські твори. – Т.І. – Про риторичне мистецтво. К., 1979.
7. Рогожкин О. В. Риторика: загальна, судова, оперативна: підруч. для студ. і курсантів юрид. спец.: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Рогожкин, 2012. 298 с.
8. Сагач Г.М. Риторика: навч. посібник для середн. і вищих навч. закладів/ Галина Сагач; КНУ ім. Т.Г. Шевченка. К.: Ін Юре, 2000. 565 с.
9. Судова риторика: навчальний посібник для студентів вузів / В. В. Молдован. К. : Кондор, 2010. 496 с.
10. Сучасна ділова риторика: навч. посіб. / О. Б. Олійник. К.: Кондор, 2010. 166 с.
11. Юридична риторика: теорія і практика: навчальний посібник для студентів вузів / О. Б. Олійник, В. В. Молдован. К. : Кондор, 2009. 213 с.
12. Culture and Rhetoric Ivo Strecker Stephen Tyler Series: Studies in Rhetoric and Culture Copyright Date: 2009 Edition: NED - New edition, 1Published by: Berghahn Books Pages:
13. Hymes D. H. On communicative competence / D. H. Hymes. — Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1971. — 213 p.
14. International Rhetoric Culture Project [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rhetoricculture.org/outline.htm>. — Назва з екрану.

15. Kenneth Burke, rhetoric, subjectivity, postmodernism / Robert Wess.p. cm. - (Literature, culture, theory; 18) – 1996. – 262 p.
16. Strecker I. Introduction / Ivo Strecker, Stephen Tyler // Culture & rhetoric ; ed. by Ivo Strecker and Stephen Tyler. — NY. : BerghahnBooks, 2009. — P. 1—18. – 268 p.

Додаткові:

1. Белякова В. Риторичні фігури в ораторському мистецтві / В. Белякова // Завуч. 2002. Жовт. (No 29) . С.1-16.
2. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі: монографія / Національний педагогічний ун-т ім. Михайла Драгоманова / Н. Б. Голуб. — Черкаси: Брама-Україна, 2008. — 400 с.
3. Гончарова О. Давньогрецька риторика як теоретичний дискурс. Аристотель: від метатеорії до інструменталістської теорії риторики / О. Гончарова // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2008. No 4 . С.26-31.
4. Каньоса П. С. Риторика: навч. посіб. / П. С. Каньоса; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2011. 207 с.
5. Коваленко С. М. Сучасна риторика: навч.-практ. посіб. / С. М. Коваленко. Т.: Мандрівець, 2007. 184 с.
6. Куньч З. Й. Українська риторика: історія становлення і розвитку: навч. посіб. / Зоряна Куньч; Нац. ун-т «Львів. політехніка». Л.: Вид-во Львів. політехніки, 2011. 248 с.
7. Лузік Е. В., Ільїна Т. В. Риторика: майстерність переконання: Навч. посібник / Е. В. Лузік, Т. В. Ільїна. К. : НАУ, 2005. 83 с.
8. Олійник О. Ораторське мистецтво юриста: теорія та практика: навчальний посібник для студентів вузів / О. Олійник. К.: Кондор, 2009. 208 с.
9. Олійник О. Б. Прокурорська риторика: підручник для студентів вузів / О. Б. Олійник. К.: Алерта, 2008. 304 с.
10. Ораторське мистецтво: навчальний посібник для студентів юридичних спеціальностей вузів / ред. Н.П. Осипова. Х.: Одиссей, 2007. 144 с.
11. Павлицев О. Ораторське мистецтво – невід'ємна частина правосуддя / О. Павлицев // Закон і бізнес. 2004. 1-10 трав. (No 18). С.10.
12. Поплавська Н. М. Полемісти. Риторика. Переконавання (Українська полемічно-публіцистична проза кінця XVI – початку XVII ст.). Монографія / Н. М. Поплавська. Т.: ТНПУ, 2007. 379с.
13. Порубов Н.И. Риторика: учеб. пособие для студ. юрид. спец. учреждений, обеспечивающих получение высшего образования / Н. И. Порубов. – 2.изд., перераб. Минск: Вышэйшая школа, 2004. 352 с.
14. Риторика: экскурс в історію вчень і понять: навчальний посібник для студентів вузів / В.М. Вандишев. К.: Кондор, 2006. 263 с.
15. Риторика: навчальний посібник для студентів вузів / Л. С. Спанатій. К.: Ін Юре, 2008. 144 с.

Інформаційні ресурси:

1. Промови видатних ораторів минулого і сучасності:
<http://www.ritori.com.ua/useful/speeches/>
2. Теорія та історія ораторського мистецтва: <http://www.orator.ru/>
3. Університет риторики та ораторської майстерності:
<http://www.orator.biz>
4. Цицерон «Трактати про ораторське мистецтво»
<http://ancientrome.ru/antlitr/cicero/tractates/orator-f.htm>
5. Навчання ораторській майстерності: <http://www.rodchenko.ru/>